

ครูช่างศิลปหัตถกรรม

นายสุภชัย เข้วาชัย
ประเภทเครื่องทอ (ผ้าไหมมัดหมี่สี่ธรรมชาติ)
จังหวัดชัยภูมิ

“ผมยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ไว้ในใจอยู่เสมอ การสร้างสรรค์งานทุกอย่างจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และยึดการปฏิบัติ ตัวอย่างพอเพียงได้ตามคำสอนแล้วชีวิตเราจะมีความสุข”

อำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนแห่งหนึ่งในภาคอีสานที่มีการสืบทอดการทำผ้าไหมมัดหมี่มาอย่างยาวนานเป็นเวลาเกือบ 200 ปี ถือเป็นแหล่งที่มีการทอ “ผ้าไหมมัดหมี่” ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันมานาน ในหมู่ผู้นิยมผ้าไหม และเกิดการเล่าขานต่อกันมาอย่างแพร่หลายถึงเอกลักษณ์เฉพาะคุณภาพที่ดี และลวดลายสวยงามแปลกตา เอกลักษณ์ลวดลายบนผืนผ้านอกจากมีความเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของชุมชนแล้ว ยังสะท้อนได้ถึงทักษะฝีมือของช่างทอที่ก่อเกิดจากจินตนาการสร้างสรรค์ออกมาเป็นลวดลายต่างๆ ถ่ายทอดสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ผ้าไหมมัดหมี่ ลายช่อทอง

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

นายศุภชัย เขว้าชัย เกิดและเติบโตในอำเภอบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ ครอบครัวประกอบอาชีพทำเกษตรกรรมควบคู่กับการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ซึ่งสืบทอดมานานเกือบ 200 ปี นับแต่มีการก่อตั้งชุมชนบ้านเขว้า ในวัยเด็กนอกจากการเรียนหนังสือ นายศุภชัยยังต้องช่วยพ่อแม่เก็บใบหม่อน เลี้ยงไหม และใส่น้ำแข็งชะโลมหูก เอาไหมขึ้นหูก เพื่อเตรียมสำหรับการทอผ้า ทำให้ได้ซึมซับความรู้ และกรรมวิธีการทอผ้าตั้งแต่ในวัยเด็กเรื่อยมาโดยไม่รู้ตัว

นายศุภชัยเริ่มทำงานผ้าไหมกับแม่ตั้งแต่วัยเรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 4 แต่หลังจากเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วกลับได้ไปฝึกงานเป็นช่างกลึงเหล็กที่โรงกลึงยานยนต์นานถึง 8 ปี แต่ในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ก็ยังกลับมาช่วยแม่อยู่เสมอมาน จนเมื่ออายุ 20 ปี จึงกลับมายึดอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหม และทอผ้าไหมอย่างจริงจังเพื่อสานต่ออาชีพที่บรรพบุรุษสร้างไว้ พร้อมๆ กับการมีโอกาสได้เรียนรู้ทั้งการทอผ้าประเภทผ้าไหมพื้นและผ้าไหมมัดหมี่จนมีความชำนาญ

นอกจากความมุ่งมั่นที่จะสืบสานต่ออาชีพทอผ้าไหมของบรรพบุรุษแล้ว นายศุภชัยยังน้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และการทำงานทอผ้าไหมของตนเอง โดยทำงานทุกกระบวนการด้วยตนเอง ตั้งแต่การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน การสาวไหม การย้อมสีเส้นไหมที่เน้นการย้อมด้วยวัสดุที่ให้สีธรรมชาติเป็นสำคัญ จนถึงการทำเป็นผืนผ้าที่มีคุณภาพ

นายศุภชัยถือเป็นบุคคลที่มีทักษะความเชี่ยวชาญสืบสานการทอ “ผ้าไหมมัดหมี่” ที่ยึดมั่นในหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และยังคงมีความมุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์กระบวนการทำผ้าไหมมัดหมี่ แบบวิถีภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ และเน้นความเป็นธรรมชาติทั้งหมดมาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 30 ปี

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

ผ้าไหมมัดหมี่อำเภอบ้านเขว้า โดยเฉพาะที่ตำบลบ้านเขว้า มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานกว่า 200 ปี ภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทำผ้าไหมมัดหมี่ของบ้านเขว้า คือ การสาวไหมด้วยวิธีการดั้งเดิมด้วยมือ โดยการดึงเส้นใยไหมออกจากรังไหมหลายๆ รังในขณะต้มในน้ำร้อนผ่านอุปกรณ์สาวไหมให้เส้นมารวมเป็นเส้นเดียว โดยเส้นใยจะพันกันเป็นเกลียวทำให้เกิดการยึดเกาะของเส้นใยไหม โดยในอดีตจะมีการพันเกลียวเพียงแค่ 2-3 รอบเท่านั้น ทำให้ได้เส้นไหมที่มีขนาดใหญ่มาก นายศุภชัยจึงได้พัฒนาเพิ่มขึ้นขั้นตอนการพันเกลียวเป็น 9 รอบ ทำให้ได้เส้นไหมมีความเล็ก สะเอียด เพิ่มความเหนียว ทนทาน และมีความลื่นมันวาว

นายศุภชัยยังคงกรรมวิธีและขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานผ้าไหมมัดหมี่ด้วยมือทุกขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม มัดหมี่ ฟอก ย้อม จนถึงการทอเป็นผืนผ้าไหม การค้นหูกเป็นเทคนิคเฉพาะของบ้านเขว้า ที่สามารถขึ้นเตี่ยวหูกได้ครั้งละ 10 ผืน การเตรียมเส้นไหมจะใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมโดยการใช้ “น้ำข้าว” นำมาเคลือบบนเส้นไหม (น้ำข้าวมีคุณสมบัติช่วยให้เส้นไหมเหนียว ไม่พันกันและไม่ขาดง่าย) การลอกกาวยไหม (การฟอก) โดยการใช้น้ำต่างจากขี้เถ้า ไม่ใช้สารเคมีเจือปน การย้อมสีเส้นไหมเป็นกระบวนการที่นายศุภชัยให้ความสำคัญในการสร้างสรรค์ผ้าไหมมัดหมี่ โดยจะใช้วัตถุดิบจากพืชที่มีอยู่ในธรรมชาติเท่านั้น เช่น รากยอ แก่นฝาง ลูกคำแสด เปลือกสมอ ครั้ง คราม ห้อม แก่นเข แก่นแกล แก่นขนุน ต้นหม่อน ขมิ้น รากยอ ลูกหว้า ต้นฝาง ต้นมหากาฬ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของขั้นตอนการปั่นไหมไว้ด้วยการใช้ “ถ้วยอแปะดินเผา” ที่มีลักษณะแบน ตรงกลางด้วยคล้ายครึ่งวงกลมเจาะรูใช้ในการปั่นไหม โดยจะใช้น้ำเทเข้าไปในถ้วย และใช้น้ำฝนเทลงไปให้พอเหมาะ จากนั้นนำเส้นไหมสอดเข้ารูและปั่นไหม วิธีนี้จะเป็นการเสริมการเติกเลียไหมเข้าไปอีกชั้นหนึ่ง

อีกหนึ่งภูมิปัญญาที่สะท้อนฝีมือทักษะเชิงช่างในการทอผ้าไหมมัดหมี่ของนายศุภชัย ที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ให้อยู่คู่ชุมชนบ้านเขว้า เป็นลายมัดหมี่ที่มีลักษณะคล้ายรูปทรงเรขาคณิต เช่น ลายนกยูง ลายขอลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น ถือเป็นลายโบราณที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดจินตนาการคิดค้นออกมาเป็นลวดลายต่างๆ บนผืนผ้า และถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

ผลงานผ้าไหมมัดหมี่ฝีมือนายศุภชัย มีความโดดเด่นที่มีความเป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติโดยแท้ 100% อันเกิดจากกระบวนการที่ปราศจากสารเคมีเจือปน และการย้อมสีด้วยธรรมชาติจากพืช และวัตถุดิบที่มีอยู่รอบตัว ผ้าไหมมัดหมี่แต่ละผืน ที่รังสรรค์ขึ้นจึงมีความโดดเด่นอยู่ที่สีที่นำมาย้อม จะเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล สีที่ปรากฏบนผืนผ้าจะถูกกำหนดด้วยพืชและวัตถุดิบในฤดูนั้นๆ ผ้าไหมมัดหมี่ของนายศุภชัยจึงมีเฉดสีที่แตกต่างกันในทุกผืน

ผ้าไหมมัดหมี่ ลายม้าน้ำ

เอกลักษณ์สำคัญที่โดดเด่นในการสร้างสรรค์งานผ้าไหมมัดหมี่อีกด้านหนึ่งของนายศุภชัย คือ การสร้างสรรค์ลวดลายสมัยใหม่ ซึ่งนอกจากการอนุรักษ์ลวดลายโบราณ เช่น ลายขอต้อง ลายหมี่เอี้ยขอต้อง ลายหมี่เอี้ยดอกพะเวณ ลายหมี่เอี้ยเยี้ยววัว ลายเยี้ยวควาย ใช้เทคนิคสำคัญคือ การมัดแบบโค้งไปโค้งมา ไม่มัดเป็นแนวตรง ส่วนลวดลายที่พัฒนาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่คือ “ลายหมี่คั่นxonari” ซึ่งเป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ “ลายหมี่คั่น” เป็นลายทอชั้นพื้นฐาน นำมาเย็บต่อกับผ้าซิดที่เป็นหัวชั้นและตีนชั้น “ลายมัดหมี่xonari” ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้มีพระราชดำริให้อนุรักษ์ไว้ จึงได้เกิดเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ของบ้านเขว้า ขึ้นในชื่อว่า “หมี่คั่นxonari” โดยนายศุภชัยทำการมัดหมี่จำนวน 49 ลำจนถึง 61 ลำ เพื่อให้ได้ลวดลายที่ละเอียด ประณีต และสวยงาม

ผ้าไหมมัดหมี่ ลายขอซ้อนขอ

การถ่ายทอดความรู้และการพัฒนาผลงาน

ในปัจจุบันนายศุภชัยยังคงทำงาน “ผ้าไหมมัดหมี่” ด้วยตนเองทุกขั้นตอน และยังคงยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาสร้างสรรคการทำงาน และนำมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตโดยไม่พยายามผันตัวเองไปเป็นอุตสาหกรรมเพราะคิดว่าหากปฏิบัติตัวอย่างพอเพียงตามคำสอนชีวิตย่อมมีความสุข ด้วยเหตุนี้ นายศุภชัยจึงยังคงอนุรักษ์กระบวนการทำงานแบบวิถีภูมิปัญญาดั้งเดิม และคงความเป็นธรรมชาติที่สุด

ด้านการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญา ในปัจจุบันได้ถ่ายทอดความรู้ให้รุ่นลูกและสมาชิกในกลุ่มของอำเภอบ้านเขว้า ทั้งกลุ่มผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ กลุ่มย้อมสีธรรมชาติ ที่เน้นการย้อมสีที่มาจากวัสดุธรรมชาติ รวมทั้งการเผยแพร่ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจอย่างต่อเนื่อง เป็นเวลากว่า 20 ปีแล้ว

ด้านการพัฒนาผลงาน นายศุภชัยยังได้พัฒนาในด้านของสีสันทให้เป็นที่ผู้บริโภคมีความนิยม และพัฒนาสีย้อมจากธรรมชาติให้มีความคงทน ซักแล้วสีไม่ตก ไม่ซีดจาง โดยคิดค้นวัสดุพื้นบ้านจากธรรมชาติที่ใช้เพื่อเป็นตัวช่วยกำหนดสีให้ติดคงทน ทำให้ผ้าไหมมัดหมี่ฝีมือของนายศุภชัยจึงมีโทนสีที่มีความละมุนตา และได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้ชื่นชอบผ้าไหมสีธรรมชาติและผลงานผ้าไหมมัดหมี่ของนายศุภชัยยังได้รับรางวัลในแทบทุกครั้งที่ส่งผลงานเข้าประกวด จึงนับเป็นความภาคภูมิใจและคิดว่าแนวทางที่ปฏิบัติมานั้นถูกต้องแล้ว

ในด้านของลวดลาย นอกจากการยึดถือลวดลายโบราณ เช่น ลายนาค ลายพุ่มข้าวบิณฑ์แล้วยังมีการนำลวดลายต่างๆ ที่พบเห็นจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว หรือจากจินตนาการ นำมาปรับประยุกต์สร้างสรรค์ให้เกิดลวดลายใหม่ๆ ที่มีเอกลักษณ์ คือ ลายขอแก้วนิยม เป็นการนำลายดอกแก้วมาผสมผสานกับเม็ดมยมย ได้สวยงามลงตัว

ในวันนี้ นายศุภชัยยังคงสร้างสรรค์ผลงานแบบดั้งเดิม และไม่หยุดพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ให้มีความร่วมสมัยด้วยตนเองในทุกขั้นตอน โดยยึดมั่นอุดมการณ์เศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหนียวแน่น เป็นเวลากว่า 30 ปี และมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษนี้ไว้จนกว่าจะสิ้นลมหายใจ

ผ้าคลุมไหล่ ลายตะเกียง